

РЕЗЮМЕ

на публикациите, представени от доц. д-р Борис Владимиров Велчев за участие в конкурс за професор по наказателно право в Софийския университет „Св. Климент Охридски”

1. На монографичния труд „Проблеми на наказателната политика в Република България”, С. 2012 г.

Трудът е с обем от 258 страници и е посветен на съдържанието на понятието „наказателна политика” и възможностите за нейното подобряване. Той представлява системно научно изследване на елементите на наказателната политика и съдържа редица предложения за усъвършенстване на законодателството. В него са анализирани във взаимната им връзка всички документи, отнасящи се до наказателната политика, приемани през последните 15 години.

В първата глава, озаглавена „Наказателна политика” е очертано разбирането на автора за съдържанието на наказателната политика. Направен е кратък исторически преглед на концепциите и другите документи, регламентиращи наказателната политика през последните петнадесет години и е анализирано тяхното съдържание. Специално внимание е отделено на действащата концепция за наказателна политика от 2010 година, която е подложена на критичен анализ. Главата продължава с анализа на автора за изпълнението на всички мерки, залегнали в стратегическите документи за наказателната политика в последните години. Направена е съпоставка на обхвата на концепцията и обхвата на понятието „наказателна политика”, като е посочено, че концепциите трябва да очертават единствено стратегическите направления

на реформите в областта на наказателната политика и да предвиждат единствено отделни конкретни мерки, които да илюстрират тези стратегически направления. Подчертана е необходимостта от реално финансово осигуряване на държавната политика в областта на противодействието на престъпността. Формулирано е съдържанието на понятието „наказателна политика”, като е подробно е аргументиран всеки от неговите елементи. Логиката в препоръчаното съдържание на наказателната политика на модерната българска държава е основана на принципа, че наказателното право трябва да бъде *ultima ratio*. Направен е научно обоснован опит да се посочат основните принципи на наказателната политика. Сред тях трябва да бъдат посочени икономията на наказателна репресия, субсидиарност на наказателноправните мерки, съизмеримост на наказанията с ценностите, които правото защитава, необходимостта от превенция, насърчаването на контролната система, хуманизирането на наказателното изпълнение, засилената строгост към извършителите на тежки престъпления и важността на обучението като предпоставка за изграждане на правосъзнание.

Защитено е разбирането, че наказателната политика е част от общата държавна политика за установяване и поддържане на правовия ред. В този смисъл се прави изводът, че не може да има наказателна политика само чрез промени в материалното наказателно законодателство и в наказателния процес, а тя следва да се осигури както от система от превантивни мерки, така и от максималното активизиране на контролната система в страната.

В тази глава авторът защитава разбирането си, че в един стратегически документ за изграждане на наказателна политика трябва да се сложи ударение върху мерките за активизиране на контролната система, върху превенцията на корупцията, особено при разходването на публични средства, върху модерните подходи за опазване на обществения ред, върху

позволената степен за прилагане на сила при осигуряването на реда.

Подчертана е необходимостта от ограничаване на наказателната репресия, като акцент е поставен върху политиката на декриминализация, прилагането на диференцирани процедури, разширяване на приложното поле на престъпленията от частен характер, разнообразяване на наказанията без лишаване от свобода, оптимизирането на специалния режим за непълнолетните и за лицата със зависимости, увеличаване на възможностите за сключване на споразумения с едновременното им ограничаване в случаите, когато те системно дискредитират правораздаването, ограничаването на възможностите за задържане под стража. Анализирани са потребността от засилването на репресията в определени направления – за престъпленията, извършени в условията на рецидив, за престъпленията, свързани с организирани престъпни групи, свързани с наркотици или извършени от омраза. Специално е посочена важноста на криминологичните изследвания и необходимостта от допълнителни мерки за изграждане на организационния капацитет на органите на администрацията, МВР и съдебната власт. Главата завършва с извода, че не може да има успешна наказателна политика, ако съответният документ за нейното съдържание не се приема с квалифицирано мнозинство от Народното събрание и не се следи от нарочна парламентарна комисия.

Втората глава е озаглавена „Подценените елементи на наказателната политика“. На първо място в нея е анализирано значението на криминологичните изследвания за превенцията. Подчертано е, че не е възможно да се постигне качествен прелом в противодействието на корупцията, единствено с наказателноправни мерки и ако не се заложи основно на превенцията, като за целта са анализирани редица примери. Засегнат е и въпросът за това, че наказателната политика трябва да отчете и връзката между наказателноправните и гражданскоправните последици в

случаите на измами, сключването на неизгодни сделки по чл. 220 НК и престъпленията по служба. Предложено е разпоредбата на чл. 83а ЗАНН да се разшири и да включи съответната санкция и за престъпленията по служба, както и за тези по чл. 220 НК и дори по чл. 219 НК, когато от престъпната дейност се е облагодетелствало юридическо лице.

Специален раздел е посветен на анализа на правната култура в българското общество и обучението по право в средния курс на обучение в училищата.

В отделен раздел е изразена позицията, че специализираните институции са важен инструмент за провеждане на наказателната политика на държавата, тъй като специализацията е в основата на успешното противодействие на усложнената в последните години престъпност. Направени са препоръки за разширяването на компетентността на военните правораздавателни органи като средство за противодействие на проблема с полицейското насилие.

С оглед на разбирането на автора, че гражданинът трябва да бъде в центъра на наказателната политика, се анализирани възможностите за неизбежна отбрана и са направени редица предложения за тяхното законодателно усъвършенстване. Посочена е и необходимостта наказателната политика да отрази и правото на гражданите на колективна самоотбрана, основно в малките населени места.

Третата глава е посветена на провеждането на наказателната политика. В нея се защитава разбирането, че това е основна задача на изпълнителната власт. Анализирани са ролята на прокуратурата в противодействието на престъпността. Направен е опит да са открит нейната реална отговорност и законовите ѝ възможности на фона на свръхочакванията към нея, създавани в публичното пространство. Защитено е мястото на прокуратурата в съдебната власт. Въз основа на пространен анализ на възможностите пред прокуратурата, авторът

отстоява действащото конституционно положение. Той подчертава разликите между разкриването и разследването на престъпленията и ясно отграничава присъщите на прокуратурата функции от тези на останалите държавни органи. Направени са редица предложения за оптимизиране на дейността и на разследващите органи, като се препоръчва разследването на престъпленията да се доближи до разкриването им и да се разшири кръгът на разследващите органи, по подобие на разследващите митнически инспектори. Препоръчва се да бъде засилена независимостта и същевременно – да бъде поощрена инициативата и проактивното поведение на разследващите органи. След като е било защитено разбирането, че секторът за сигурност е основен изпълнител на наказателната политика се прави анализ на конкуренцията между МВР и ДАНС, като се посочва необходимостта от окончателното изясняване на въпроса за съотношението на функциите на тези две ведомства.

Четвъртата глава е посветена на криминализацията като основа на наказателната политика. Направен е критичен анализ на съставите, приети в последните години, като особено внимание е отделено на онези от тях, които симулират наказателна политика. На основата на подробно проучване на редица разпоредби от НК се прави изводът, че криминализацията не е израз на осъзната наказателна политика, а преди всичко конюнктурен отговор на наболели обществени проблеми. Постоянно се защитава разбирането за постепенното ограничаване на приложното поле на НК и постепенното натоварване на контролната система със санкционирането на съответните деяния. В тази връзка обстойно са разгледани съставите на чл.чл. 325а НК, 325б НК и 325в от НК.

Защитено е разбирането, че криминализацията няма смисъл, ако тя води до прилагането на чл. 78а НК, като е направено и предложение за преоценка на необходимостта от съставите, които и в

момента водят до освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Накрая на разглежданата глава е направено предложение *de lege ferenda* за установяване на конституционен предел на криминализацията, който ще ограничи популистки настроения законодател. Същевременно, препоръчва се Конституцията да постанови и че основните права на гражданите трябва да бъдат защитени преди всичко с наказателноправни средства.

Петата глава е посветена на разбирането, че декриминализацията е предпоставка за по-добър правов ред. Тя е препоръчана като основен подход в наказателната политика. Правят се редица конкретни предложения за деяния, които успешно могат да бъдат декриминализирани. Авторът препоръчва декриминализацията да бъде грижливо проведена, за да не допусне компромис с адекватната защита на основните човешки права. Очертани са редица от неприложимите състави в НК и са посочени причините за тяхното неприлагане. Посочено е, че най-важният въпрос е кои от реално прилаганите състави могат да бъдат декриминализирани с оглед на постигането на няколко основни цели – разтоварване на системата на наказателното правораздаване, справедливото натоварване на контролната система и в крайна сметка – икономията на наказателна репресия. На основата на подробен анализ са направени и редица предложения за конкретни състави, които могат да бъдат декриминализирани, като са очертани и параметрите на успешната декриминализация по принцип. Защиатава се изводът, че не подлежат на декриминализация състави, които защитават права на човека и конституционно гарантирани ценности, като същевременно са посочени празноти в действащата наказателноправна защита на основни човешки права.

Следващата глава е озаглавена „Другата репресия или дали държавата е само полиция, прокуратура и наказателен съд”. На подробен анализ е подложена ефективността на контролната система у нас, като е потърсен ясен критерий за разграничаването на нейните отговорности от тези на прокуратурата. Убедително е защитено временното съществуване на „общия надзор” на прокуратурата, като способ за координация между изпълнителната и съдебната власт. Изяснено е съдържанието на тъй. нар. „общ надзор за законност”, упражняван от прокуратурата като израз на конституционноустановените ѝ функции. Авторът подчертава, че този етап от развитието на българската държавност, общият надзор упражняван от прокуратурата е необходим и полезен. Авторът отбелязва и че в момента няма точен критерий за разграничаването на престъпленията от административните нарушения и че често пъти преценката за това, кога едно деяние съставлява престъпление и кога – административно нарушение е оставено на чисто субективна преценка. Анализирани са редица примери за законодателно смесване на престъпления и административни нарушения, за да бъде защитен изводът, че е необходимо ясно и изпълнимо законодателство и използването на електронното правителство за насочване на гражданите към това, кои органи кои техни права следва да защитават.

Като елемент от „другата репресия” е посочена и гражданската конфискация. Защитена е ползата от гражданска конфискация, като същевременно е подчертана необходимостта от допълнителни гаранции за човешките права- започване на съответните процедури единствено след внасяне на обвинителен акт. Направени са и конкретни предложения за промени в данъчното законодателство, които биха дали допълнителни инструменти в противодействието на „необяснимото богатство”.

Последната глава е посветена на връзката между наказателната политика и националната сигурност. На основата на тази връзка са открити проблемите на противодействието на организираната престъпност, корупцията и на престъпленията от омраза, като са направени и предложения *de lege ferenda*. Подчертано е, че националната сигурност не може да се основава единствено на репресия и че ако във фокуса на националната сигурност стоят човешките права, те не бива да бъдат засягани от държавата без изключително сериозно основание. Основно внимание е отделено на противодействието на корупцията като риск за националната сигурност, като е обсъдена възможността от законодателно уреждане на провокацията към подкуп като специално разузнавателно средство, полезно при проактивното разкриване на корупция. През призмата на националната сигурност е разгледано и противодействието на организираната престъпност, като са направени редица предложения за усъвършенстване на чл. 321 НК и подобряването на дейността по разкриване на ръководството на организираните престъпни групи. Специално внимание е отделено на подценената опасност от екстремизма, като е анализирана разпоредбата на чл. 162 НК и са направени съответните предложения *de lege ferenda*.

В заключението са обобщени основните моменти в изработването на наказателната политика на държавата. Първият акцент е за субсидиарността на наказателната репресия, която трябва да остане държавна реакция само по изключение и то само за правонарушения, които не могат успешно да бъдат санкционирани по административноправен път. На второ място посочено е изискването за точно осъзмеряване на наказателните санкции с правата на гражданите, за да не се стига до посегателства върху свободата на човека в защита на непропорционални ценности. На трето място се

подчертава необходимостта от повече лични изключващи наказуемостта основания и от премахването на съществуващите законови пречки за облекчено доказване на корупционните престъпления и на тези, свързани с организираната престъпност. Икономията на наказателна репресия не трябва да води до подценяването ѝ в редица случаи, в които се засягат основни човешки права, което оправдава увеличение на строгостта на наказанията за най-тежката престъпност. Подчертана е нуждата от съпровождане на декриминализацията от укрепване на потенциала на контролната система, за да не възникне вакуум в противодействието на правонарушенията и защитата на правовия ред. Като се подчертава ролята на прокуратурата в общия надзор за законност и в наказателния процес, авторът настоява за реалистична обществена оценка за дейността на прокуратурата и за повишаване на инициативата на разследващите органи. Припомнена е ролята и мястото на специализацията в противодействието на престъпността и необходимостта от изчистване на профилите на ДАНС и МВР. Не на последно място, авторът подчертава нуждата от оптимизиране на законодателната уредба на неизбежната отбрана и от законодателното въвеждане на колективни форми на самозащита. Посочва се необходимостта държавата да се справи с феномена на „необяснимото богатство“ чрез методите на конфискацията и облекченото данъчно облагане на неустановените по произход доходи. Накрая, авторът повтаря разбирането си, че е необходима и поправка в Конституцията, която да постави предел на криминализацията и да предопредели основните параметри на наказателната политика в Р България.

Цялото изследване е подчинено на разбирането на автора, че наказателното право трябва да остане последно средство в противодействието на правонарушенията.

2. На статията „За приложното поле на чл. 282 от НК”, сп. „Съвременно право”, бр. 6 от 2004 г.

Статията е посветена на престъпленията по служба, които са анализирани през призмата на съществуващата към онзи момент съдебна практика. На основата на анализа на обекта на престъплението се защитава разбирането, че съставът е неприложим за длъжностните лица от стопанската сфера и може единствено да се осъществи в областта на публичните отношения. По-късно, съдебната практика окончателно потвърди това разбиране. Може да бъде подчертано становището, че евентуалната промяна на наименованието на глава осма от НК ще позволи предвидените в нея състави за подкуп и престъпления по служба да бъдат използвани за противодействието на корупцията в частния сектор и ще премахне неудачното дублиране на уредбата на подкупа и на тъй нар. „стопански подкуп”.

3. На статията „За състава на престъплението по член 339а от НК, сп. „Съвременно право”, бр. 1 от 2005 г.

В статията се изяснява се обектът на престъплението по чл. 339а НК и съдържанието на понятието „специално техническо средство”. Авторът посочва, че въпреки отсъствието на трайно разбиране за обекта на общоопасните престъпления, непосредствения обект на разглеждания състав са отношенията, свързани със защитата на лични права, произтичащи от чл. 32 КРБ. Изследвано е разбирането за „специално техническо средство” в контекста на негласното събиране на информация. Прави се извод, че конструкцията на състава и неговият бланкетен характер на практика го прави неприложим в отсъствието на регламент за всякакво „частно разследване” – журналистическо или от частен детектив. Съставът на чл. 339а НК се сравнява с други разпоредби на НК, инкриминиращи злоупотребата със специални

разузнавателни средства. Правят се предложения за наказателноправна защита на правата на гражданите по чл. 32 КРБ.

4. На статията „Препоръки към усъвършенстване на наказателноправната уредба, посветена на паметниците на културата”, сб. „Правна уредба на културното наследство в България и в ЕС”, С. 2006 г.

Статията е елемент от сборник, посветен на държавната политика за защита на културното наследство. Анализира се действащата към този момент уредба на наказателноправната защита на паметниците на културата /по смисъла на Закона за паметниците на културата и музеите/. Подчертава се, че ефикасната защита на отношенията, свързани с паметниците на културата изисква предхождаща национална програма за опазване на културно-историческото наследство. Направени са редица предложения de lege ferenda, част от които са били реализирани в последващите изменения на НК.

5. На статията „За дефицита на държавност и кухият правов ред”, сп. „Общество и право”, бр. 10 от 2009 година

Статията е посветена на мястото и ролята на наказателното право в защитата на правовия ред. На основата на анализ на разпоредби от НК и съдебната практика се предлагат изводи, свързани с превенцията на престъпността и активизирането на контролните органи, показва се неадекватността на редица наказателноправни средства в борбата с корупцията, смесването на политическа и наказателна отговорност, като се правят редица предложения за декриминализация и други предложения de lege ferenda. Подчертава се необходимостта от превенция преди репресията и се анализират съществуващите форми на контрол. Прави се изводът, че

действащото законодателство твърде много разчита на последващия контрол, вместо на предварителния и на текущия. Посочват се празноти в законодателството, които съществуват заради многогодишната амбиция всяко правонарушение да се криминализира, често пъти с неподходящи изменения в НК. Подчертава се смесването на политическа и наказателна отговорност и се правят предложения за опростяване на състава на чл. 282 НК чрез премахване на специалната цел и евентуалното създаване на бланкетен състав за нарушения на ЗОП. Посочват се неизползваните възможности на контролните органи и че декриминализацията често пъти би довела до засилена бързина и ефективност на санкционирането. Прави се анализ на средствата за борба с корупцията и с купуването на гласове, като се подчертава, че при последните изменения в НК за това престъпление против избирателните права не е била предвидена възможност за използване на специални разузнавателни средства.

6. На статията „За състава на престъплението по чл. 282 НК”, сп. „De jure”, бр. 1 от 2010 г.

Статията представява продължение на научните търсения на автора по темата „престъпления по служба”. Въз основа на прокурорската статистика се правят редица предложения за промени в състава на чл. 282 НК и неговото опростяване, основано и на анализа на чужда съдебна практика. Съдържанието на статията е посветено на напълно различен кръг проблеми, в сравнение с посоченото в т. 1. Посочват се слабости в практическото прилагане на чл. 282 НК, които нямат отношение към обекта на престъплението се свързват преди всичко с наличието на изискване за специална цел. Коментира се и съдържанието на понятията „другиго” и „другиму” и

относимостта им към юридическите лица. Направено е сравнението между състава на чл. 282 НК и на чл. 387, ал. 1 НК. Прави се предложение да се създаде бланкетен състав за нарушения на ЗОП.

7. На статията „За изключващите наказуемостта основания и противодействието на организираната престъпност”, сп. „De jure,, бр.1 от 2011 г.

В статията се прави обстоен анализ на разпоредбата на чл. 321 НК и се формулират редица предложения на усъвършенстването на съответните алинеи, които биха направили по-ефективно противодействието на организираната престъпност. Разгледани са някои практически трудности при доказването на дейността по ръководене на организирана престъпна група. Направено е кратко сравнение на ОПГ по чл. 321 НК и на уредбата на престъпните групи по други състави и личните изключващи наказуемостта основания за членовете им. Разгледани са изискванията за самостоятелно предаване и за липса на извършени от групата престъпления към този момент. Прави се изводът, че личните изключващи наказуемостта основания по чл. 321, ал. 4 НК са практически приложими единствено към нововъзникнали групи, а не и за опасните ОПГ, съществували с години в условията на конспиративност. Направени са предложения за опростяване на чл. 321 ал. 4 НК.

8. На статията „За състава на престъплението по чл. 208 от НК”, сп. „De jure,, бр. 2 от 2011 г.

Статията разглежда състав, който има незначително практическо приложение, но позволява да бъдат коментирани редица правно-технически проблеми. Прави се анализ на разпоредбите, свързани с

намирането и предаването на намерено съкровище и съотношението им с разпоредбите, охраняващи културното наследство. Подробно се разглежда съставът на чл. 208 НК като форма на престъпно обсебване, сроковете за предаване на съкровището, на кого може да бъде предадено, формата на съобщаването за намирането му, възможностите за физическо предаване на намереното. Направен е анализ на формите на присвояване чрез несъобщаване за намереното съкровище. Прави се опит за изясняването на понятието за съкровище в наказателното право и съотношението на състава на чл. 208 НК с разпоредбите, защитаващи културно-историческото наследство. Направен е анализ на квалифицираните състави по отделните алинеи на чл. 208 НК и на предвидените за съответните престъпления санкции. Накрая в статията е дадено предложение за нова редакция на чл. 208 НК.

9. На статията „За необходимостта от конституционно ограничение на правото на Парламента да криминализира”, Сб. Материали от научна конференция „Двадесет години от приемането на Конституцията на Република България”, март 2011 г.

Статията разглежда проблема на за липсата на конституционно ограничение на политиката на криминализация. Като илюстрация за пример на неоснователно криминализиране са използвани разпоредбите на чл.чл. 325а-325в НК и са направени предложения de lege ferenda за промени в Конституцията, които са залегнали и в представения за рецензия монографичен труд. Успоредно с използването на тези разпоредби за илюстрация на ненужната криминализация, е направен пълен анализ на съответните състави и са посочени правно-техническите трудности при прилагането им.

Изготвил доц. д-р Борис Велчев

14.08.12г.